

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՃՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 զգոստոս-1916 յուլիս) բաժնարարական է 20 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ, ԿԱՆԻՍԻՆՈՒ և Բաժնարարական է 2 ֆրանկ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ. Նամակ կամ գրամ զրկելու այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
Marseille (France)

ԼԱ ՏԱՐԻ

1915 ՊԵՏԱԿԱՆ 8 ԴՆ.
(Մ.Տ. 1915 Նոյեմբեր 25)

ՊԱՏՈՒՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համապատասխան է կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Խմբագրութիւնը չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կրնան ընդունուիլ հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 ամիսով կարժէ, 1 չորսադրոշմ 2 ամիսով: Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17

ԲԱՅՈՒԱԾ Ե
ԲԱՃՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

"ԱՐԻՒՆԻԱ" Ի
ԼԱ ՏԱՐԻ ԵՐԶԱՆՆ
(1915 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1916 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 31րդ տարեշրջանի (1915 զգոստոս-1916 յուլիս) բաժնարարական է 20 ֆրանկ (4 տարւոր առեւտրական) ամիս տեղի համար, ի բաց առեւտրական և Պարսկաստանի, որ կը զրկուի կէս բաժնարարականով, այսինքն ամբողջ տարեշրջանի համար 10 ֆրանկ բաժնարարականով: Կարելի է բաժնարարական ընտել ամիս համար որ աւելի, ամսական 2 ֆրանկ (40 սէ) ց = 75 կպր. հաշուելով, կամ 1 ֆրանկ Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար:

Պայման է այդ էլ թէ ամսական ամբողջութիւն Օմանցական արձանագրութեան են մեր հրատարակած Օմանցական կոմիտեան Կոմիտեանցի համաձայն, ի բաժնարարական կոմիտեան: Արմենիա ստանալու, բանի՛ անձի համար որ ուղեն իրենց ստացած յրապի ծրարին մէջ գրուելով և կէս բաժնարարականով, այսինքն ամբողջ շրջանին համար 10 ֆրանկով կամ ամսական 1 ֆրանկով: Կարելի է նաեւ Օմանցական Նշանակած բաժնարարական հասցէին ուղղակի գրել թերթի, 12 1/2 ֆր. (2 1/2 տր.) բաժնարարականով:

ԲԱՃՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԻՏԱՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

	Ֆր. անգլ.
Ա. Հայ գիւղացիների մը	
Բ. — Բ. (Արտաւոր)	40
Բ. Թիւրքիայի Հայերն և իրենց զրկուած (Գրեթէ Մ. Անտիոքի)	50
Բ. Ս. Ալեքսանդրի յաշարար (Ա. տարի)	1,40
Բ. Վրաց	20
Բ. Թատա Ռայարիս	20
Բ. Նիւրիներ Մ. Փորթուգալիսի զրկուած ամսականներն	15
Բ. Մի պաշտպան հայ Լեւոն Բ. (Պաշտպանի Յնգալիսի խոթեան ծագման պատմութիւնը)	1,40
Բ. Մի գաղութ	20
Մարտիկն զորս զրկուած փոստի ծախսերը վերադարձնելու հրատարակողներն	

ԲԱՃՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. — Ալ ամիս է, պարունակ. — Զրանագիւնի կողմ Հայերն Նախատեսու համար. — Ազգարարութիւն վանեցիներն որ զինուած խուճեր միայն վերադառնան. — Տ. Կոստան վարունի նամակը Տ. Մ. Կիւմշեանի ուղղութեամբ. — Նամակ Ազգ. խաչ (Լուսն). — Նամակ Հայկականութեան (Կալիֆոռնիա). — Հայերը Պաշտպանի մէջ. — Չուրմի օրին. — Ռուս զորաբանակը Թիւրքաստանի մէջ. — Պատերազմական լուրեր. — Եգիպտոս. — Պարսկաստան. — Չախալան լուրեր. — Բանասիրական (Բրախալան). — Ծանուցումներ:

ԱԶԳ

Արմենիայի այս Թիւրք կը բաղկանայ 6 երեսներէ:

Նախորդ (18րդ) Թիւրքի հակառակ սրբալուստի դրուած է « զեկտեմբեր 24 », փոխանակ Գրեկտեմբեր 1 թի:

ԱՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՈՒՆՆԵՐ

Ինչպէս յայտնի է, անցած տարի զեկտեմբեր ամսին մէջ 6 անձերի հետ միասին կամիտէ մը կազմեցինք կոմիտեի Հայ կամաւորներին նպատակը նպատակով: Կամիտէն 7 ամիս պաշտպանութեամբ 7,091 ֆր. հատ. քից և իր վերջնական հաշիւներ հըրատարակելով Արմենիայի Լ. 52 Թիւրքի մէջ (1915 յուլիս 28), միանգամայն յայտարարեց իր լուծուած լինելը: Կամիտէն կազմուած էր առանց գաղափարային և կուսակցական խտրութեան. 7 անդամներն ալ իրեն հայեր համարուած էին կոմիտեի Հայ կամաւորներին օգնելու վսեմը պատակին վրայ: Բայց այդ համեմատելի լինելը, ինչպէս յետոյ շարունակութեան մէջ երևան եկաւ, մէկ երկու անձերի կողմէն կեղծ էր եղած և խառնակութեան ու պառակտումի ոգին հետզհետէ սկսաւ իր տխուր դեր կատարել կամիտէին մէջ: Տ. Գարեգին Շահումեան, կամիտէի գանձապահը, որ իր ամբարտաւան և անկանոն վարմունքով այդ պառակտող ոգիի

ներկայացուցիչը կը հանդիսանար մեր մէջ, այն տառիւն յոռաջ դրնաց որ տառնակաւոր ազգարարութիւններին հակառակ՝ այս կամ այն ժողովականին հրամաններ կարձակէր կամիտէի անդամակցութեան հրամարիւր և կամ կը յանդերձէր անպատասաբեր խօսքեր ուղղելու: Բնականապէս, պատուի զգացում ունեցող և դործին կանոնաւոր յոռաջ իմութեանը փափաքող ունեւան չգիտի ուղէր Շահումեանի պէս մէկի մը քանակաւորներին եւ թորիկի այսպիսի վսեմ գործ մը նայն իսկ նստի մը մէջ քուէարկութեան ենթակեցինք իր այդ վարմունքի գնահատումը և բաց իրմէն զուգէ և իր գոյնը եղող Տ. Ս. Կիւմշեանին որ նայն նստին բացառաւոր ևր ամէնքն ալ անտեղի և անիրաւ գտան մեր կամիտէի մէջ իր յարձակումները այս կամ այն անձի և դործի գէժ վերջապէս, կացութիւնը անտանելի կը դառնար և կը տարալուծէր անձնական վեճերով ըզրադիլ կամիտէին մէջ, փոխանակ կով կասի Հայ կամաւորներին օգնութեան վրայ լրջօրէն մտածելու և առաջ ըզրադիլ:

Կամիտէն յուլիս 13ի նստին մէջ քուէի դրու իր շարունակման կամ լուծման խնդիրը: Տ. Ս. Կիւմշեան արդէն մի քանի օր առաջ իր հրամարական զրկում էր, չէր գիտեր կամ չէր ազդեր հոս ենթակութիւն թէ ինչ թաքուն նպատակով, բայց իր գրութեան մէջ պատճառացոյց տուած էր իր զրադումները: Մնացած 6 անդամներէն Տ. Տ. Արշակ Թորոսեան, Գարեգին Յովնանեան և Գարեգին Շահումեան իրենց քուէն տուին շարունակելու համար. իսկ Տ. Տ. Յ. Սահալմեան, Յ. Պաշտպան և եւ լուծման համար քուէ տուինք. որով կամիտէին 4 անդամները հրամարած լինելով, որոշուեցաւ այն կամիտէի լուծուած լինելը յայտարարել և մեր համաբառութիւն ամբողջովին հրատարակել:

բակել (1): Եւ այդպէս ալ եղաւ: Եւ նայն նստին մէջ բացարձակապէս յայտարարեցի թէ չեմօրէն կը փափաքէի որ այս կամիտէն շարունակէր իր գործունէութիւն ի նըպատակ կովկասի Հայ կամաւորներին, բայց տեսնելով այժմ այն անձնական հակառակութիւններ և պառակտումներ որոնք անտեղի և անվայել կերպով կը շարունակուին մեր կամիտէի մէջ և ներսէն արգելք կը հանդիսանան անոր արդիւնաւոր գործունէութեան այնպէս որ մեր նիստերի մէջ ի դուր մամեր կանցանք անձնական հակառակութեան արգելքի եղող վեճերով և խնդիրներով զրադիլ, եւ ստիպուած կուտամ քուէս այս կամիտէի լուծման համար: Եւ պահանջեցի որ այս պատճառաւ լուծուի եւ յայտարարեաւ արձանագրութիւն կամիտէի նայն նստի տառնագրութեան մէջ:

Այսու ամենայնիւ, նկատի առնելով մամանակին փափկութիւնը, մեր գործադր հայրենիքի համապատասխանութեան մեծութիւնը, այս առաջի և շիւանի հեծեմանքներին մէջ, արտաքին թշնամիների հայաջինք քաղաքականութեան գէժ բողոքի աղաղակներին մէջ, գիւրազաւորութիւն զգացումով մը մենք չուղեցինք խառնել արտապահմանի մէկ անկիւնին մէջ Շահումեանների յայտարարած վեճերի և խառնակութեան գէժ մեր բողոքի ձայնը, չուղեցինք հրատարակի վրայ գնել կովկասի Հայ կամաւորներին օգնելու պէս վեճած և արտաքին գործի մը մէջ ներսէն ծագած շարիքները, արգիւնք:

(1) Շատ գործունակ եղաւ որ Տ. Գ. Շահումեան քուէ տուաւ համարաւորութեանը հրատարակելու համար, թէ և չիւնեինք մէջ մամկունիք ունէր իր և ոչ ալ ունէր զեղծում, պարզապէս պատասխանատուութեան զգացման պակասութիւն և քանակաւոր մ'էր այդ: Այնպէս որ եւ ստիպուեցայ դիմել տալ Տ. Գ. Շահումեանին որ եթէ եւ զանձապահ մը եղած լինէր, ամէն պարագայի մէջ կը պիտէր հայրենիքի հրատարակման համար, նայն իսկ եթէ ուրիշներ յետաձգել ուզէին:

եռակամութեան և այլ ո՛վ գիտէ ինչ հաշիւներով, ուստի մեր ցաւի զգացումները մեր մէջ խեղդելով, ո՛չ կուրծքի կոպէն պաշտօնապէս և ո՛չ ալ Արմէնիայի խորագրութեան կողմէն հրատարակութեան տրուեցան կոմիտէին լուծման պատճառները՝ անոր լուծման յայտարարութեան հետ մեկտեղ:

Բայց Տ. Գ. Շահումեան, որ իր եռակամ և ամբարտաւան վարմունքով պատճառ դարձած էր նոյն կուրծքի լուծման և մոտենալից չէր մեր զգացած ցաւին, կոմիտէի լուծւելէն յետոյ ալ չդադարեցաւ շարունակել իր խառնակիչ վարմունքը և ինքնազրկու աւանդաբան գործունէութեան փափաքը, որին՝ զէջ մեր կողմէ՝ թողատրուած չլինելուն համար վրէժ առնել կուզէ մեզնէ և մեզ անուանարկել կը ջանայ այժմ, գործին անտեղեակ մի քանի տե՛սեր միամտութեամբ իրեն գործակից ունենալով: Ուստի կը ստիպուինք այժմ, ահաւայ, զէջ մասամբ հրապարակի վրայ գնել «կովկասի հայ կամուարներուն նպատակը» կոմիտէին առթով իր անեղած տխրառիթ տղեղ վարմունքը, պատասխանելով 1915 Նոյեմբեր 8 ամսամիջին մեզ գէտ հանուած թուացիկ շրջաբերականի մը պարսնակած սուտերին: Մենք տարակոյս չունինք որ ընթերցող ժողովրդին մէջ գատնուկարող անձեր շատ կան և մեր տրամակ պատասխանում ալ անոնք պիտի կրնան դատել ու վճել տոտնց վարմունքը:

Նախ այս րոնք որ թէ և մեզ գէտ հանուած յիշեալ թուացիկը «կովկասի հայ կամուարներուն նպատակը կոմիտէի անուամբ կնիք մը միտին կը կրէ ստորագրութեան տեղ, բայց գրուածքն յայտնի է որ այդ նախադրման կոմիտէի անդամներէն Շահումեանի և իր զոյգն եղող կիւլէտէրեանի մահին է որ մեզի գէտ արձակուած է և այնպիսի ցած կերպով որ մինչև մեր կօյիկներին առջև կը հասնի և անկէ վեր չկրնար ելնել: Այդ նորակազմ կոմիտէի անդամները, բայց ի Տ. Գ. Պալմայեան, նէն ոչ միայն նախկին կոմիտէին մէջ չգտնուելով բողոքովին անտեղեակ են կատարուած անցող գործերին, այլ և չեմ կրնար հաւատալ որ երևին ինձի գէտ աղպիսի սուտեր հրատարակել և թշնամանքներ ընել, մինչև որ իւրաքանչիւրն իր ստորագրութեամբ չգրէ և յայտնէ ինձ թէ ինք ալ բոլորովին համաձայն է իրենց կոմիտէի անունով հանուած թուացիկի պարտականութեան: Ես կը դժուարանամ տակաւին հաւատալ որ Շահումեանի, Մարիմեանի պէս անձեր, որոնց անունները գրուած էին իրենց կոմիտէի անդամներ իրենց առաջին շրջաբերականի մէջ, իմ գործունէութեան և իմ անձնականի գէտ աղպիսի սուտեր հրատարակելով, իրենց չդադարեցաւ շարունակել իր անեղած տխրառիթ տղեղ վարմունքը, պատասխանելով 1915 Նոյեմբեր 8 ամսամիջին մեզ գէտ հանուած թուացիկ շրջաբերականի մը պարսնակած սուտերին: Մենք տարակոյս չունինք որ ընթերցող ժողովրդին մէջ գատնուկարող անձեր շատ կան և մեր տրամակ պատասխանում ալ անոնք պիտի կրնան դատել ու վճել տոտնց վարմունքը:

Թեան և իմ անձնականի գէտ աղպիսի սուտեր հրատարակելով, իրենց չդադարեցաւ շարունակել իր անեղած տխրառիթ տղեղ վարմունքը, պատասխանելով 1915 Նոյեմբեր 8 ամսամիջին մեզ գէտ հանուած թուացիկ շրջաբերականի մը պարսնակած սուտերին: Մենք տարակոյս չունինք որ ընթերցող ժողովրդին մէջ գատնուկարող անձեր շատ կան և մեր տրամակ պատասխանում ալ անոնք պիտի կրնան դատել ու վճել տոտնց վարմունքը:

Այսպէս թէ այնպէս, մենք այժմ ալ թուացիկի մէջ գրուած սուտերի հայրութիւնը կը վերադրենք Շահումեանի և իր ընկերակից Ս. Կիւլէտէրեանին, իսկ տալով նախորդ կոմիտէին մէջ իրենց խառնակիչութեան և պատակաստի գործը, որին հակառակած լինելու համար անագին միջոցների կը գիտնէ այժմ մեզ գէտ, սուտեր և թշնամանքներ տարածելով և իրենց յայտնուելով ժողովրդի մէջ մասի միամտութեան և տոտնց ալ մեզնէ քննադատուած լինելուն համար մեզ գէտ անուցած թշնամական կիրքերին վրայ:

(Շարունակելի)
Մ. ՓԱՐՔՈՒԳԱՆԵԱՆ

ՅՐԱՆՍՍԻՆԵՐԻ ԿՈՉԸ ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՊԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի քաղաքի անուանի Յրանայիններ իրենց ստորագրութեամբ հետեւեալ կը յայտնեն իրենց ծանօթութեան համար:

Յայտնի է որ Հայերը որոշ ծրարքի մը համեմատ կը կոտորուին թիւրք կառավարութեան հրամանով որ Ապաիւ Համաթի ձեռնարկը կը շարունակէ անգթութեան աւելի վարպետ ձեւերով:

Երկու հարիւր յիսուն հազարէն աւելի Հայեր, որոնց մէջ խիստ շատ որբեր կան, մահէն խուսափելու համար ստիպուեցան Ռուսիա գաղթել: Անոնք այսօր ծանրացած են կովկասի հայերին վրայ և հակառակ առաւել իշխանութիւնների բարի կառավարման համար պաղթական Հայերին, թշնամութեան, իրենց վիճակը շատ խախտու է: Օրական հարիւրաւորներ կը մեռնին:

Կասի Հայերին վրայ և հակառակ առաւել իշխանութիւնների բարի կառավարման համար պաղթական Հայերին, թշնամութեան, իրենց վիճակը շատ խախտու է: Օրական հարիւրաւորներ կը մեռնին:

Վերջապէս բանի մահէն կը փախչին, թշնամութեան և քաղցի երեսէն դանդաղ կերպով մեռնելու համար միայն:

Արդէն Անգլիայի մէջ կազմուած է մարմին մը, օգնութիւն զրկելու համար պաղթական Հայերին: Յրանային չկրնար անտարբեր մնալ, ան ալ պիտի ապացուցանէ անգամ մը եւս, իր աւանդական առատաձեռնութիւնը, իսկոյն օգնութեան հասնելով հայ լուծուած ժողովրդի մը դժբաղդ վերապրողներին:

Պիտի ջանանք նայելու օգնութիւն հասնել անոնց որ թիւրքերէն, ինչ որ իսկ երկու չկրնալով հանգիստ խուսափած են մէթոքի բնակչութեան մը:

Այս կողմ ստորագրուած է հետեւեալներէն:

Աստուծոյ Յրան, Վիլհելմ Գեյսեր, Ֆերդինանդ Պիլսոն, Ժ. Գլէմանսո, Ֆերդինանդ Զեյսլ, Կիլիստապ Էրսէ, Տերակուսակոն տ'Էմուսէլ տը Գոնսան, Ֆրանսակոն Գոլէֆի փրօֆէսօր Ա. Միլէ, Փարիզի քաղաքապետական խորհրդի նախագահ Ապրիլ Միլոսար, Տիլիսի Միլոսար Տորիս, Երեսփոխաններ՝ Մարսէլ Գաշէն, Ա. Կոլ Լի, Ֆրանսիս Գոյեմ, Ժան Լորո, Ժորժ Լէյլէ, Ժան Լոնկէ, Մարիուս Մոլէ, Ժազ փիու եւ այլն:

ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆՅԵՆԻՐԻՆ ՈՐ ԶԻՆՈՒՄԻ ԽՈՒՄԵՐԻ ՄԻՍՏԵՆ ՎԵՐԱՊԱՐՈՒՄԸ

Իզգիքէն Ռոկո. 22ին հետագրուած է Հոբիլոն ին:

Արագայի գաղտնաւ քրդերը կրկին յարձակել են երկիր վերադարձող հայ գաղթականների վերայ, թալաւել են և մօտ 500 հոգու էլ սպանել:

Ուրիշ ինչ լուրի կարող էինք ըստպատելու Հոգարտար անգէն գաղթականների վրան են գնում՝ ամայի ճանապարհով, շատ բնական էր, որ զինուած թիւրքը ցած կիջնէր սարերից, կը յարձակէր անպաշտպան գաղթականների վրայ և կը թալաւէր, կը սպանէր...

Ինչ են անում մեր կազմակերպութիւնները, ինչու մինչև հիմա ոչ մի միջոց ձեռք չեն առել, որպէս զի նամարդ թշնամու ճանկերից ազատուած մեր հարազատները աղպէս հեշտութեամբ չզրկին իրենց ունեցածից, իրենց կեանքից, Մեր անտարբերութեամբ՝ մենք միայն քրդերին ենք ոգևորում:

Այս րոպէիս փողոցում լուռ է հայ շինականի աղի ճրճոցը: Այդ գաղթականների կարաւանն է շարժւում գէպի հայրենիք:

Ո՛ր եք գնում, է՛յ մայրեր, մեր սիրուն հայրենիքի վերջին բեկորներ, մի՛ գնաք, վերադարձէք, այնտեղ մեր մոխրացած օջախների վրէժ խին կանգնած զինուած թիւրքը ձեզ է սպասում:

Դուք առ այժմ այստեղ մնացէ՛ք, յետ քաշէ՛ք և ճանապարհ տե՛ք հայրենիք:

Տ. ԿԱՍԻՆ ՎԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԿ Տ. Մ. ԿԻՒՄԵՆԵԱՆԻ ՈՒՂՂՈՒՄ

Ահա տակի թարգմանութիւնը այն ճանկի որի ֆրանսերէն բնագիրը հրատարակուած է Արմէնիայի նախորդ թուին մէջ:

Է. Բո. Բրոֆան, 25 նոյ. 1915

Տիւր Մարտիրոս Կիւլէտէն:

Ձեր նամակը այնպիսի դրամա է, ներքէն է որոնք հրապարակագիրը կը կազդուրեն իր պարտականութեան կատարմանը մէջ: Շնորհակալ եմ. Տիւր, պիտի շարունակեմ. քիչ առեղէն նոր յօդուած մը պիտի երևնայ փարիզեան մամուլին մէջ և ձեր մտածումը պիտի ներշնչէ ինձի: Ես հայր սիրել սովորեցայ ձեր երկրացի աշակերտներու՝ սիրելով և միշտ մտադրած եմ մեր բարձրագոյն քաղաքակրթութիւններէ մէկի որդան եղող Հայաստանին մատուցանել եւ քաջապատիւ հարկ մը, իմ կառուցութեան համեմատ անկէն որ ժամանոր կերպով:

Թայ տուէք ինձ այս պատասխանը վերջացնել իզմ մը յայտնելով, այսինքն թէ Յրանային մը ստորագրած այն յօդուածը փափաքելի էր որ արտասպառէր ձեր հայ թերթերին մէջ. մէկ հատ կայ որ ձեզի համար յայտնի խորհրդանշանն եղող այս անունը կը կրէ, Արմէնիա. ես չյիսեմ իր հասցէն, ինչ որ ինձի կարեւոր կը թուի, այս է որ բոլոր Հայերը զգան այն ողիմ գրուած յօդուածներէ, որոնք ալ անձանթ լինին անոնց հեղինակները, թէ մեր սիրտերն ալ միտին կը թրթռան իրենց յոյսերով և յոյսերով:

Հաճեցէք ընդունել, Տիւր, իմ եռանդուն շնորհակալութիւններիս հետ և հաւատաւը...

Կապու ՎԱՐԱՆ

ՄԱՐՏԵՍԻ ԿԱՄ ՖՐԱՆՍԱ ԲՆԱԿՈՂ ԲԱՆՈՐԵՆԵՐԻՆ ԵՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻՆ

Արմէնիայի բաժնորդագրուելը դիւրացնելու համար, Արմէնիայի իրենց իրենց ծանօթութեան համար 2 1/2 ֆր. բաժնորդագրում որպէս զի կարենան իրենց հաւաքային կեանքի վրա տեղեկութիւններ եւ լուրեր ունենալ, իրենց ալ ոգևորուել Հայաստանի յոյսերով եւ յոյսերով եւ իրենց դատողութիւնը զարգացնել Հայ ազգի իսկական վիճակին եւ անոր պէտքերին նկատմամբ:

Յրանայինով ստանալներ եւ գործադրներ, փոխադր օգտուել մեզ ընդհանուր դիւրութիւններ:

(1) Որպիտութեամբ կը տեսնենք այժմ որ Տ. Կ. Վարանի աշակերտներէն Տ. Մ. Կիւլէտէն ոչ ուր է Հայերի վիճակին վերայ տեղեկութիւններ հրատարակել տեղիս ամենատարածուած Le Petit Marseillais օրաթերթին մէջ:

Խմբ. ԱՐՄ.

Հայոց կեանքի ամենատարայ իրական լավնամ, երբ Հայաստանում ամեն անգամ է փոխում, լեռներն ու գայտերը ծածկուած են հազարաւոր անմեղ Հայերի յոշոտուած դիակ. ներով, երբ հարիւրաւոր ընտանիքներ օտակալի գրկանքներ ու տան. լեռներ կրելով՝ քշուել են Միջագետքի անհիւրընկալ անապատները անտեղ գերեզման մտնելու, երբ ասանակ հազարաւոր ցաւատանջ փախտական-գաղթականներ բնաւ չընկածից աղատուելով անասելի գոտարութիւններից յետոյ ապաստան են որոնել կովկասում և ներկայացնում արիւն սառեցնող մի գրութիւն, Գանգէսի ափերում ընկած այս հեռաւոր քաղաքում հ'ա գրտնեցին Հայեր, որոնք խորը ցնցըւեցին և փութացին կատարել իրենց նորական արարականութիւնը:

Ահա՛ քանի ամիս է, ինչ այտուց կազմուել է Հայկական Նպաստամատոյցի ֆոնդ, որի համադրմամբ հասնում է մօտաւորապէս 96.000 ոս. փութ (6.400 ֆունտ ստերլինգ), որից Արգար Րնկ. հետգհետէ նը. իրաւերամբ և սեղանի փախադրած 2.300 ֆունտ ստերլինգ գումարն ևս միասին հաշուած, Հանգանակի Յանձնարարի գանձապահ պր. Սարգիսը Մասփաննոսեանի միջոցով ցարդ ուղարկուել է երկու նուագով 2.000 ֆունտ ստերլինգ, և մօտա-

տեղէ... Ահա համարիւն տեղացի փախարար, իրենց սովորական վայելչութիւններու մէջ են... մեռնողներ ու տանջողներ նշանակութիւն չունին իրենց համար... Թող մեռնողներն անթաղ մնան, կենդանիներն անօթութեւն մեռնին, իրենց ինչ հոգ. միթէ՞ իրենց հրաւիրեցին այդ կոտորածները, որոնք հիւանդութիւններով վարակեցին իրենց չքունը (և երկիւրը... Նախախնամութեան գէտ հայտնող վատեր... ամօթ, հազար ամօթ, ամօթս որ Հայ անունը կը կրեն այդ անտարբեր ու անգութ հրէշներ... Մակայն մի՛ յօստակաւոր, թշուառացեալ Հայ գաղթական. զիտուղ վերն ի՞նչ կեցած են սակաւաթիւ բայց անձուէր եղբայրներից ու քոյրերից, որոց թիւը պիտի բազմապատկէ. անեղ պիտի ազատեն քեզ մահուան ճիւղաներէն ու քեզ հետ միանալով՝ պիտի լուծեն վրէժը թշնամիներից ամենայն անողորմութեամբ:

Գուք, ո՞վ իմ պատուական հայրենակիցներ, գուք ձեր պարտքը կատարեցիք յանուն Հայրենեաց և մարդկութեան. գուք այլևս անմահ պիտի մնաք պատմութեան մէջ. որքան ալ անհիւրասէր աշխարհի մը մէջ վերջ տուիք ձեր անարատ կեանքին, բայց օրհնեցէք դարձեալ այդ աշխարհի տէրը. նա ինքն էլ չէր ուզեր տեսնել քու այդ վիճակը, բայց պատերազմական վիճակն այդ բախդին հասուց քեզ: Ուրիշներոց հոգեով փակէ աչքերդ, հոգեւոր իւրերէն բոլոր աշխարհի թո՛ղ պատճառ եղողներու գլխին թափին լափ լիզող շանթերու նման:

(Շարունակելի)

Ա. ԲԱՆԷ

բութիւն կայ միացեալ գումարներն ևս շատով վախադրելու: Շնորհիւ Յանձնարարի Քարտադար Տէր Գարեգին քնն. Ս. կիրականների անձնական դիմումներին՝ մօտաւորապէս 21.000 ոս. փութ (1.400 ֆունտ ստերլինգ) հանգանակուել է միմիայն տեղւոր եւրոպական տնտեսական հաստատութիւններից. բայց գրտնեղ չբաւականալով ի թիւս այլ կոչերի վերջերս հրատարակել է տեղւոր The Statesman ամենաշնորհաւոր օրաթերթում մի նամակ, որով յանուն մարդասիրութեան և մարտիրոսագրուած մի ժողովրդի՝ պիտի է խմբագրին, որպէս զի վերջինը մի խմբագրական յօդուածով ի վեր հանի Հայերի գլխին պայթած սոսկալի աղէտի անհեղինակութիւնը, և կոչ անի կալիսթայի ընդհանուր հասարակութեան ազնիւ զգացմունքներին՝ օգնութեան ձեռք մեկնելու անուան ու անտէր գաղթականներին: Անպատեհ չեմ համարում ի տեղեկութիւն յարգելի ընթերցողներին՝ թարգմանել յիշեալ օրաթերթի խմբագրականը, որը լոյս տեսաւ անցեալ շաբաթ:

Թէն Հիգլաստանի համայն ժողովրդի հայրենասիրութեան ու մարդասիրութեան վրայ պահանջներ շատ են եղել, սակայն բնաւ չէ կարելի անուշադիր թողնել Տանկահայերի ցաւատանջ բնկորների համար եղած օգնութեան կոչը: Տէր Գարեգին քնն. Ս. կիրականների նամակը, որն այս առաւօտ ի լոյս ենք ընծայում, ցայց է տալիս որ մօտաւորապէս երեք հարիւր հազար Տանկահայեր պարտաւորուել են փախչել կովկաս, որտեղ այժմ նոքա գտնուում են սոսկալի ստաւապանքի ու խնայողութեան մէջ, զրկուած լինելով ամենալիկնական պիտանքներից, և եւ իմալ կուտ՝ տարափոխիկ հիւանդութեանց: Ահհրաժեշտ է օգնութեան հասնել այս թշուառներին, որոնց համար Գարեգին քանան գիտում է արել, փախտականների թուի երկպառակը օգնութիւն ստանալու հնարաւորութիւնից դուրս են, որովհետեւ վայրագաբար կոտորուել են, կամ քշուել անապատներն մեռնելու և կամ գերի վաճառուել: Երկակայութիւնն անգոր է ըմբռնելու այն հրէշութիւններն որոնք կատարուել են Լորդ Ռայսը Լորդերի օրադատում իր խօսած հառի մէջ այդպէս է անել. Համարեալ տարող աղբը ընալից է եղել, եւ ես չեմ կարծում որ պատմութեան մէջ եւ ո՛չ նոյն իսկ լանկ-թիմուրի օրերից ի վեր՝ արմատագրուած լինի մի ուրիշ դէպք նոյնպիսի եղանակագործութեամբ եւ ճիշտութեամբ: Եւ իմ է մի յաղթող զօրապետ արիւնալից կոտի ամենատաք ժամանակ անդամ գործած լինէր այդպիսի ոճիր ու աւեր, յախտեական անարդանքի

սիւնին կը գտնուէր, իսկ Հայկական կոտորածների տարափոխ տեղի ստանկանում է այն իրադրութեամբ, որ կանխապէս ծրագրուած էր կոտորած գտնուող գերմանական ու ինքնագործ վարիչների խմբակից, իրենց քաղաքական նպատակներին հասնելու և իրենց գերմանացի տէրերին սիրաշահելու համար, ինչպէս որ Լորդ Ռայսը յայտնել է, կոտորածները հետեւանք են մի քանի գաղթականութեան, որն ինչպէս երեւում է՝ կանխամտածուած է եղել և այն վահանի կողմից որի ձեռքում է գտնուում ամենեւեմ կայսրութեան զեկը: Սամենայն զէպր, կոտորածների ու վտարումների կոտորածների մի ուրիշ ձեւը՝ հրամանը Պոլսից է արձակուած եղել: Տանկի մահմեդականների կողմից մոյեռան գալթեան խնդիր չկար: Անմեղ արիւն թափելու յանցանքը չի կարելի մոտաւորանների վրայ ձգել, Գէպքեր են եղել երբ մոտաւորանները աշխատել են ազատել իրենց քրիստոնեայ դրոյշներին: Մի քանի տաճիկ նահանգապետներ, բարեպաշտ ու մարդասէր լինելով՝ մերժել են իրենց վրայ եկած հրամանները գործադրել Լորդ Ռայսը երկու օրինակ է առաջ բերել, երբ նահանգապետները պաշտօնանկ են եղել Պոլսի կամարիլլայի եղանակաւ հրահանները չկատարելու համար: Այն բանում զարմանալի ոչինչ չկայ, որովհետեւ իսկական Տանկի ինչ որ է, մաքուր կռուող է, ինչպէս Գալիլայի թերակողմում կուտ մեր զինւորներն են նկատուել: Այն նախարարը որ ուղղակի պատասխանատու է կոտորածներին, ինչպէս մենք արգէն ուրիշ անգամ ևս յիշել ենք, թալաթ բէն է: Այս մարդն և այն խմբակն որին պատկանում է իսկական եղանակործներն են, Լորդ կրօմբը, Մարքիզ Էրին և Լորդ Ռայսն աշխատեցին պարզարանել որ սոսկալի կոտորածները, որոց մասին խել են՝ պակաս զգուանք չեն կարող պատճառել աշխարհում գրտնեւում մոտաւորաններին քան միւս քաղաքակիրթ ու մարդասէր ազգերին: Ուղղակի գատապարտելի կը լինէր մոտաւորանների համար եթէ գէթ մի քանի երեւակային որ նոքա համակրութիւն են տաւում գէպի գրտնաւոր մարդասպանները և կամ գաղթունք չեն զգում ինչպէս մենք Հայաստանում կատարած գաղանու թիւններից: Միակ աղբը որ անընդհատ կարող է գիտել այս կոտորածները, Գերմանացիներն են: Մենք նախանցեալ օրը կամ թէվէնտովի խօսքերն մէջ էինք բերել, որոնցով Պոլսի վարիչների փոփոխ արարքներն էր վարադարել ու մեղմացըրել: Եթէ Գերմանացուց կայսրն և իր գործակալները չթելադրեցին կա-

տորածները, գտնեալ չարգիւցին, նոքա կարող կը լինէին ազատելու, յերին, բայց չարեցին: Նոքա լուսահանգիստեա եղան երբ մի ամբողջ ազգ կոտորուած էր: Նոքա արալի սով արատաւորեցին գերմանական անունը մի այնպիսի տարաբարչ ու անարգական գործողութեամբ, որ պիտի ցայց տուեցին հանգէպ Ռէլ-գիայի, Գիթախտ զոհերը հետեւին մեր գործնական պաշտպանութիւնից, երբ կոտորածների հրամանը գուրս ելաւ: Միակ բանն որ այժմ կարող ենք անել, այն է որ օգնութեան ձեռք կտրկառենք սովալի փախտական-գաղթականներին:

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈԼԿԱՐՈՒՄԻ ՄԷ:

Le Petit Marseillais օրաթերթի թղթակիցը, Տ. Ֆելիքս Սեռե, Ստանիկէն Նոյ, Տին զրկած է հետեւեալ թղթակցութեւնը:

Պոլսից երբ որ գերման նենգաւոր գիտնող խտութեան մղումով անխորհրդարար ինկան թիւրքերի գրեկը, որոնց գէտ հինգ դարէ ի վեր անհաշտ տառալիւն մը կը սնուցանէին, այսօր կը թուի թէ Ռ. Դրան կառավարութեան միշտ հետեւած հաղածանքի քաղաքականութիւնը որդեգրել կողմն Հայերին նկատմամբ: Եղելով թիւնը, նախ և առաջ, աւելի ևս տարօրինակ կերեւի անոր համար որ Հայերը երկար ժամանակէ ի վեր լաւ կերպով բնագոյնում էին Պոլսիկարի մէջ, քաղաքական ու կրօնական կրկնական սակեանքով ազատութիւն կը վայելէին և նայն իսկ տեղացի ժողովրդի մէջ ընդհանուր համակրանք՝ այն վահանն գործակցութեան պատճառով որ Պոլսիկարներին մատուցած էին ամէն անգամ երբ ասոնք հանրային լինամի թիւրքերն գէտ պատերազմի մէջ գտնուած էին:

Բայց կեդրոնական կայսրութիւնների և թիւրքիաի հանգէպ պոլկար քաղաքականութեան նոր ուղիւ թիւնէն ի վեր, Հայերը ոչ միայն կրօնցայցած են Պոլսիի կառավարութեան վտանգութիւնը և նեցուկը, ոյլ և յանկարծ գարձած են կասկածելի մարգեր, նայնիսկ թշնամիներ, իշխանութիւնների և ժողովրդի թաղամի թաւրերի տարիւրի տարիւր, որոնք Սերպիաի գէտ տառալիւնում կամ նոր չղկտաղբծումս պատեւ, բազմի միջոցին պղտոր շարին մէջ սրտալու յաւով ուղարկուած են: Սուտի ամէն կեղեքումի ենթարկուած են նոյն իսկ Հայերէն անուն որ իրենց ընկերային գիրքով միջնայժմ լաւագոյն յարաբերութիւններ ունեցած էին գեկավար շրջոնականներին հետ: Գաղով հայ հասարակութեան միւս անդամներին, այս վայրկեան իրենց ունեցած դրժբաղք վիճակը և ալ աւելի իրենց սպառնացող վիճակը, իրենցմէ շատերը կը դրժե փախչելով ազատ-

Կիրակի օր Սուլթանին արտա-
սանած ճառին առթիւ «Տէլի կրտ.
Փիք օի այս ազգու յօդուածը իւր
հանգամանքներովր Սնդիկոյ հան-
րային կարծեաց անխախտելի սրտ.
շուով կրնայ նկատուիլ իսկ իրաց բեր-
մամբ՝ ծոյն նոյեմբեր 16ի օրը հասա-
րակաց խորհրդարանին մէջ Մեծ.
Թրիտանիոյ Արտաքին գործոց նա-
խարարութեան ղեկ. քարտուղար
Լօրա Ռօպերթ Սէսիլին՝ ի պատաս-
խան Մըստէր Անդրին Սելիսման-
ի Մըստէր Թ. Բ. Սթենօրի առե-
նաբանութեանց որով բրիտանական
կառավարութենէն կը խնդրէին որ
ինչ որ կարելի է կատարէ Հայաս-
տանի հոգեւորք վիճակին վերջ տա-
լու և ողջ միացողներուն առատապան-
քը մեղմացընելու համար՝ արտա-
սանած պաշտօնական ճառը խիստ
ուշագրաւ լինելով, անոր ճիշդ խնդ-
անութիւնը ստորեւ կը գնեմ ի տե-
սելութիւն հայութեան:

Հայերու շարքին պատմութիւնը ստա-
լի է: Խորհրդարանը պիտի յիշէ որ
խտերազմը ծագելէն առաջ Պետութիւն-
էրը անցեալ տարւոյ փետրվարին համո-
ցելն թիւրքերը բարենորոգմանց ծրա-
քը մը ընդունելու որ, ըստ իմ կարծեաց,
ը ծշուառ Ժողովրդեան համար աստի:

ԲՈՆԱԳԱՆԺԸ .

Պատկեր մը Հայ զառնականներու
ներկայ կեանքն

Ոչն աւարտն մէջ գեաւորն կին մը
այարեբարձիւն երկունքը կը կրէ. օգու-
ն կը գտայ թուրք գերեզմարը, և հու-
սպանը կրկեցունէ անոր դիտուն իր քո-
ւ տաճիկն աւ Բափուկը: Պորաւաւսն և
Ելիւս անկարող փոքրիկ երախայի մը
դուէ՝ կը գտէ մի. բարիչ ռաւիկան և
արը կողքը կը մխէ...

Ինչո՞ւ համար այս ամեն բանաթիւն-
ր. - Որովհետեւ քրիստոնեայ Հայեր են
քա, որոց համար Գերմանիա խորհուրդ

Կարող եմ ասել ինչպես որ միայնակ
լաց եւ Զուհեցիրիայի Համրապետութեան
խմում ներ ընկելու խնդրոյն, հարկ վա

Բայց այս գործունքն անասնելի կը
զանհն Հայեր և տեղ տեղ ինքնապաշտ-
պանութեան գրառակը կը պարզեն, զէն ի
ձեռքն մեռելի սրտերով քան աշխարհեա-
նամանութեամբ քաշիլ ու մորթառուիլ
Ահա վտանգին առակ կը նետուի իր ան-
մահն հեքաներով, Ահեցին Սանայ
կատարին վրայ կը բարձրանայ, Դապին
Վարաճխարցին գրոհ կուսոյ թշնամուն
դէմ ու քաջութեամբ կը զինադրէ։ Իսկ
Գէլթուցիներէն Հաղարի շափ հեքաներ
անէծք տեղադով պատակաւալ իշխաններու
Հաղեին և պատակաւոյ կաթողիկոսի բա-
ղարական պատուելիի և Համոզեալ Հոգեւ-
որականներուն, իրենց սովորական անպար-
տելի քաղաքործութիւններով կը քաջութիւն
անմատչելի վայրեր, տրիէ մերթ բնդ
մերթ վար ինչերով յանկարծակիի կը բե-
րեն առանձնին և ստացուածն ժաշկոյ
Սաբթ բռնագրաւողներուն, կատարելով ու
կողոպտելով ինչքերին՝ դարձեալ տեղի-
րին կը մերտցանան արդար վրէժի Հա-
տույցաւորով։ Իսկ Սոսնապին իր ան-
մահն միարանութեամբ բաղձաթիւ անու-
ղիկներէ կատարէ թշնամի բանակին, վեց-
հարիւր փոքրաթիւ կուսովներով, զինուած
առնանա՛ն հրապաններով։ Կենացի գոյու-
թեան լինել ու չի լինելու, մանաւանդ
պատուի բանաբարութեան Հաղեի է ու ու

ինչ որ վերիւր գրեցի ու թարգ
մանցի, անբացատրելի կերպով կա-
րեորութիւն ունի կարծեմ թէ՛ հա-
յոթեան ընդ հանրութեան և թէ՛
խրաքանչիւր անհատին. Ո՛րտաթիւ-
նը, յաջատե միտթիւնը կտրելի է
միայն մեծ, ամբիւծ և ժշտնիկեական
ոկպումքներու վրայ. Այս օր, ինչ
պէս նաեւ ասկէ երեք տարի առաջ,
Թիւրքիոյ մէջ հայտնեան պայտ.
թեան ինդիւրը կայ. այդ պայտթիւ.

Կարող էք ժանել այն համբատաններ,
ոճածների ու շածների պատմել. հոն են
շաւաքեր շալաւ անաթոսաւ ու սրբաւան
դպիր, գեղանի ու ժանկամարդ հարսներ,
որոնք թուրք վաւաշոս դորեհրաւ կրեցիք
պղծեցնելու առհնապիղծ պաշտօնին յառ-
այտաւ են... Օ՛հ, երկինքը պէտք է առ-
այտ այս սրբապգծութենէն և իր արդար
տաւաժի շածիկերով պատմէ այս յարաւ-
ոս ազգի, որ շարիք գործելու համար
իսկն այս աշխարհի վրայ կուգրի...
առքեցուր. Տէ՛ր, այս շարիքի առհնապ-
առ ազգի, որ:

Ահա ժի ուրիշ կարուան, քրու անգամ.
Երբ հասմանայ վրիժառութեան գինովու.

րը որչափ որ կարելի է ունեն նպաստակարար միջոցներով պահել մեր բացարձակ պարտականութիւնն է։ Սկզբային և բարի գործերու լուսաջայման համար Հայր երբէք լուսահատերու չէ։ Եզիպտոս ապառառնայ Հայերը առկային կառավարութեան կողմէ կը պատասխարուին ներկատեղով թէ կովկաս 260,000 Հայ և Սասրի պատասխարեալներ կան բացմէ շատերը անթմութեանէ, չբարտախմբեանէ և հիւանդութեանէ մեռածն, նկատելով թէ չորս գաշնադիր պիտութիւնները մեծաւ մասամբ ք մօզրուքի ք պետութիւններ են ինչպէս նաև Սմերիկայի Սխալեալ նա հանգները ու Զուիցերիան որոնք հանրապետութիւններ են և Հայաց ինչ խաշելութիւնը և մարտիրոսութիւնը թէ կրօնային և թէ մարդկային առտակէտներով աշխարհի պատմութեան մէջ ահօրինակ և աննման է, կարելի չէ արդեօք նպատիկ և օգնութեան դործը փութացրնելու համար գիմել այդ պատերազմով կամ չէղօք պետութեանց, քաղաքային կամ անհատական նախքններ չպիտի բաւեն այդ հոծ բազմութիւնը կերտկրելու և դարմանելու։ Թախանձանօք կը խնդրեմ բոլոր թրարեկամներէս, օր երկրի մէջ որ ինքին, խորհիլ այս առաջարկի վրայ և շատով գործել իրենց առգացի բառակամներու հետ միասին։

Կ. ՅԱԿՈԲԵ ԱՆ

իրեհապէ՛, ընթերցող, շտապե՛ ա իրա-
րանցումն այս քաղաքով մոզովորդեալ...
մայրն մանուկն ուրացաւ... ինչպէս մայ-
րերն իրենց սրտի հատորները կը թողուն
գեւեներու գլուխը, ձորերու և ամայի վայ-
րերու մէջ ու կը փախչին, առանց ետևին
հայելու: Այս հաղարատը ձգուած մանուկ-
ներէն հացիւ թէ հազարի շափ, հաւաքած
են կամաւորներ և առա գթութ զինուոր-
ներ, որոնք այժմ բուն մայրերէին և հայ-
տերին կորուսած, հոգեւոր հօր մը և գո-
րովադուք մօր մը ինամոց յանձնուած են
— Ամենայն Հայոց Հայրապետին և
Հիմնադրայ Մայր Եկեղեցւոյ — Բայց և
այնպէս ո՛ր էն ասոնց ծնողքներ, ան-
գատածառ անտէր և ասկուտն անթաղ մը-
տցած գողթական մեղեքներու շարքին
մէջ, յուսահեղապէս հրաժարած այս աշ-
խարհէն և իրենց գաւախիւրէն ու հայրե-
իքէն: Քաղցէն ու մարաւն, աշխարհ
իմայլն ու կսկիծէն կը մեռնին հազա-
րաւորներ, անտք, որոնք մէկ ամիս աստի
մեծնափաթթած կեանքը կը վարէին իրենց
այրենեաց մէջ:

Ա՛հնէն սահմակեցուցիչ տեսարանը ցի-

չելու իրենց հարածիներին հարուած-
ներէն:

Խիստ պատիւներով բացարձա-
կապէս տրոջիւում է իրենց ոչ մի-
այն հրապարակով դնահատել կա-
ռավարութեան գործերը, այլ նայն
խկ խօսակցի ներքին և միջազգա-
յին քաղաքականութեան վրայ: Սր-
ճարանի մը մէջ, Քառասկ. Համաձայ-
նութեան քիչ մը նպաստաւոր կար-
ծիք մը յարմար լինենուն համար,
երկու Հայեր, որոնցմէ մին, Կարի-
կոյեան, քաջամեծք է Սոփիաի
մէջ, հոկտ. 14ին կամ 15ին քաջուե-
ցան գտատարանին առջի սր. գանձք
երկու ամիս բանտարկելութեան դա-
տապարտեց: Ուրիշներ ալ, իրենց
վաճառատունների մէջ ցուցադրած
լինելով ֆրանսական պատկերազարդ-
թերթեր, առանց սակայն մարտա-
շունչ դոյզն գիտատարութեան մը,
կամ մանրամասն սովորական խօ-
սակցութիւնների մէջ Աւստրիացի-
մանների վերջնական յաջողութեան
վրայ կասկածներ յայտնելուն մէջ
սեւ գէշութիւն տեսած չլինելով, ա-
մէն տեսակ նեղութիւնների առաք-
կայ եղան:

Պոլիար գրաքննութիւնը՝ տխրա-
հուշակ լինելը փաշաի թիւրքիաի
մէջ հաստատածէն ալ աւելի քմահաճ
և բռնապետական, խտրիւ կարգիւ
բոլոր Հայերին իրենց ազգային լեզ-
ւով թղթակցիլ: Ենպէս որ անոնք
որ կովկասեան բռնակին մէջ ազգա-
կան մ'ունին, ամուսին, եղբայր կամ
զաւակ, ոչ մէկ պատրուակի տակ
չեն կարող իրենց մասին լուր տալ
և ոչ ալ լուր ստանալ: Իրենց այս
կայութիւնը՝ գիւրտահանալի է որ
ամենէն աւելի մահացու անձկութեան
մէջ կը միւրճէ այդ դժբաղդները:
Սոփիաի մէջ հրատարակուող միակ
հայ թերթը, Հայաստան, երբ շատ
թող կերպով մը ուղեց բողոքել դոր-
ճերի այս տաժանելի վիճակին դէմ,
բողբովին խտրանութեցաւ առանց
սեւ գառաւարական ձեւի: Իր մա-
մունքը կառավարութենէն գրաւ-
ւելով ընդհուպ պիտի գործածուին,
եթէ արդէն չէ սկսուած գործած-
ւիլ: Հրատարակելու թերթ մը, որ
ամէն եղանակի վրայ պիտի երգէ
գերմանական և կուրտուս չի բա-
րեքները և այն յազիւ սէրը որ
կայրը կը տածէ Պալքանի բոլոր
ժողովուրդներին վրայ:

Ահա համառօտ կերպով ներկա-
յացուցի Պոլիարաբնակ Հայերի վի-
ճակը: Ճշմարիտ է որ անոնք այն-
տեղ տակաւին չեն կոտորուի խըմ-
բովին ինչպէս թիւրքիաի մէջ,
բայց գործերի այս ընթացքին մէջ
շատ կը վախճուի որ քիչ յետոյ
այդ ալ պատահի:

Ֆելիքս Սելե

ՉՈՒԹԻՄԻ ՅՐԻՆ

Նուէր Հայկ Կիլ իկանին

Հուլիսի օրին հասկցանք իրար. —
ճակելի շրջման կապից մեր սիրտը:

Եւ այդ օրումսից իրարու համար
Դարձանք սրտակից, անկեղծ ընկերներ:
Լաւ օր ցի տեսան մեր խեղճ հոգիներ,
Ընկնցան անվերջ բախտի մխրատից:
Տառապանքի մէջ սիրած իմ ընկեր,
Այս, ալ ինչո՞ւ լաւ այս նոր հարուածից...

Սըրբէ՛ արցունքդ զի այդ չէ վայել
Ծով տառապանքի շարքաշ որդեգրին,
Եւ անմահի պէս սովորէ նայել:
Միշտ հեզնող ժպտում, կեանքի խաղերին:
Անդրը Ծօյս, Բ. Ս.

Արշալիր ՇԱԽԱՐՇՈՒՆԻ

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՐԱՆԱԿԸ
ԹԻՒՐԿԱՅԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կովկասեան զօրաբանակէն հաղորդուած
հետագիւրներ

Պետրոգրադ, 2 դեկտեմբեր
Վանի լճի հարաւակողմը, վարկու-
նիս գիւղի երկրամասին մէջ, երկու-
րեայ կողմէ մը յետոյ թիւրքերը
տեղահան եղան իրենց ամրացում
երկու գիւրքերէն և աճապարանքով
կը քաշուին դէպի արեւմուտք: Հե-
տագնդուելով մեր զօրքերէն:

3 դեկտեմբեր
Վանի լճի եզերքին վրայ և հա-
րաւակողմը, մեր յառաջապահներ
հետագնդեցին վարկունիսի երկրա-
մասին մէջ նահանջող թիւրք զօր-
քերին և յառաջացան դէպի Պիլիս
տանող գծին վրայ:

Մի քանի օրէ ի վեր ամբողջ ազ-
մաճակատին վրայ ձիւնի տատիկ
բուք մը կը փչէ որ կը ծածկէ բո-
լոր լեռները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լուր կայ թէ իտալական զօրքերի
ջոկատներ նոյ. 30ին ցամաք իջեր են
վալոնա (Ալպանիա): Ասանց պաշտօ-
նը պիտի լինի յատկապէս ինչ հա-
մար ճանրան հարթել և զիւրացնել:

— Թիւրքիաի պատերազմական
նախարար Էնվեր փաշան Սոփիա
եկեր է որ Պոլիարիաի պատերազ-
մական նախարարին և զօրավար Սա-
փին հետ երկար տեսակցութիւն
մ'ունեցեր է: անկէ ալ գնացեր է
տեսակցիլ գերման սպայակոյտին
հետ:

— Պոլիարները յաջողած են վեր-
ջապէս Մանտիթիւրը գրաւել գեկու-
2ի երեկոյին: Աւստրիացիներն ու
գերմանացիներն ալ իրենց հետ
մէկտեղ մտած են հոն: Թշնամիներ
ընդ Մանտիթիւր մտնելէն մի քանի
վայրկեան տառջ սերպ իշխանու-
թիւնները յաջողած էին քաղաքէն
մեկնիլ և երթալ սպաստանիլ: Ճո-
րինա ուր շատ սիրալիր կերպով ըն-
դունում են տեղական յայն իշխա-
նութիւններէն: Սերպ զօրաբանակը,
որ թշնամիները կաշխատէին շրջա-
պատելով գերի բռնել, յաջողեր է
անվտանգ քաշուիլ դէպի Բէնաի
երկրամասը (Ալպանիա): Վերջին
լուրի մը նայելով, առանց յաջողեր են
երթալ միանալ զօրավար Սարալի
հրամանատարութեան տակ գտնուող
ֆրանսական զօրաբանակին: Կըսուի

թէ այդպէս ազատուած սերպ զօր-
քերը 75.000ի չափ կան:

— Դաշնակից տէրութիւնների
բանակցութիւնները յայն կոտորա-
րութեան հետ կը շարունակուին
գեա: Գունատան սկզբունքով ըն-
դունած է դաշնակիցների պահանջ-
ները, բայց անոնց գործադրութեան
մի քանի կէտերին վրայ կերկարա-
նդէ վերջնական որոշում տալը:

— Ռազմաթիւ ուժս զօրքեր հա-
տած են կալիսի, մասնաւորապէս Չեր-
նովիցի հիւսիսակողմը:

— Ռուսները կը շարունակեն յա-
ռաջանալ Սդիլի վրայ և վոլհինի
մէջ աղէկ: Նոյեմբեր ամիսը վոլհինի
մէջ Աւստրիացի-մանների աւելցած
կորուստների թիւը հասած է
230.000ի որոնցմէ 130.000ը սպան-
նուած կամ վիրաւորուած և 100.000ը
գերի ինկած են:

Զօրավար Հինտէնպուրկ իր բոլոր
ջանքերի հակառակ անկարող եղած
է իր զօրքերի թիւը աւելցնել: Ի-
կա. Տալինս և Ռազմաճակատին վրայ
Այդ երկրամասի մէջ հաղարտոր
գերման զօրքեր կը միտնին ցրտէն
միւլդեռ Ռուսները, մանաւանդ կու-
զակները, վարժուած են այդանդի
ցրտին:

— Անցած շաբաթ օր (դեկտ. 4)
Անգլիաի վարչական և պատերազ-
մական բարձրաստիճան անձնաւո-
րութիւններ եկան Գալէ ուր ֆրան-
սաի նախարարութեան անդամներն
այդ թիւով խորհրդաժողով մ'ունե-
ցան պատերազմական և գիւտնադի-
տական գործողութիւններին վրայ և
նոյն գիշեր ամէնքն ալ վերադար-
ձան իրենց տեղեր:

— Աւստրիական զօրաբանակներ
կեղբոնացած են Նիշի մէջ (Սերպիա):
Թիւրքական ջոկատներ եկած են
Տէտեպոլոն Պոլիարիա: Ռազմա-
թիւ պոլիար զօրքեր տեղաւարտուած
են Ռոդո. Լալոն, վախճալով որ Գաշ-
նակիցները զօրք կիջնցնեն Գալալա
(Գունատան) ևս կըսուի թէ թրա-
կիտի խնդրին համար ծանր անհա-
մաճանալութիւններ սկսած են ծագիլ
այժմ թիւրքերին և Պոլիարներին
միջև: Պատերազմին դէմ նորէն ցոյ-
ցեր եղեր են Սոփիաի մէջ, ստաիկա-
նութիւնը պատրաստուեր է դէնք
պարպել ցուցարարներին վրայ: Բազ-
մաթիւ վիրաւորներ և մեռնողներ
եղած են:

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գահիրէն ստացուած տեղեկու-
թիւններին նայելով, մեծ դաւադ-
րութիւն մը երևան հանում է, որի
նպատակն է եղեր գահընկեց ընել
Եգիպտոսի սուլթանը, պաշտօնանկել
իր նախարարները և վերջնել անգ-
լիական տիրապետութիւնը: Դաւադ-
րութեան գլուխը կը գտնուին եղեր
շատ մը անձնաւորութիւններ որոնք
իրենց ներշնչում Պէրիշէն կը ստա-
նային ինչպէս և դրամ:
Կը հաւաստեն թէ պալատական

40ի չափ անձեր ձերբակալուած և
անոնցմէ 25ը հրացանի բռնուած են:

— Ալեքսանդրիաէն կը հաղորդեն
թէ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանու-
թիւնը ապահովելու համար անգ-
լիացի զինուորական ճարտարապետ-
ների աշխատանքները բոլորովին ա-
ւարտած են: Մի քանի շաբաթէ ի
վեր բոլորովին արդիւնաւոր է ոչ
զինուորականներին մասնաւոր պաշտ-
պանողական շինումը քնդիլին: Այսու-
ամենայնիւ, յայտնի է որ կոտոր-
ւած աշխատանքներին շուրջ 1 միլի-
լիացիները գիւրտ պիտի կրնան ու-
ղղուանք գոյացնել որոնք շատ քն-
դարձակ տարածութիւններ ծածկեն:

Եգիպտոսի մէջ Անգլիացիներ և
իւլալներ միարեան կը հաստատեն
որ թիւրքիկերմանների կազմէն ար-
շաւանքի սեւ փոք անյաջողութեան
կը դատապարտուի: Եգիպտոսի սուլ-
դանը խտտացած է 500.000 հոգիէ
բաղկացած զօրաբանակ մը կազմու-
կերպիլ շատով որ ի հոտիին յանձն
տանէ յետ մղել թշնամիների սեւ
յարձակում:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ռուս զօրքերը կը յառաջանան
Պարսկաստանի մէջ, յաղթելով ունէ
ընդդիմութեան: Նոյեմբեր 26ին,
Ռարմաի լճին հարաւակողմը ուս-
տիկ կողմէ մը յետոյ թիւրքերն ու
ֆիւրտերը խառնաշփոթ կերպով
փախան դէպի թիւրքական սահմա-
նադրախը: Հետեւալ օրը, ուրիշ կող-
մէ ալ, Ռուսները գրաւեցին Կարայը
և Եանկիմանը որոնք թէհրանէն 70
հաղարտակորի չափ հեռուն կը
գտնուին:

Շահի կառավարութիւնը չկրցաւ
կատարել իր խտտումները որ երեք
շաբաթ տառջ ըրած էր Անգլիային և
Ռուսիային, հրոսախուժերը զինա-
թափ ընելու և զինուորատիրանու-
թեան մէջ տիրող գրգռութիւնը
գոյրեցնելու նկատմամբ:

Գերմանները, տեղական պարսիկ
իշխանութիւնների աշխին առջև,
թէհրանէն Սպահան և Համատան
փախողեցին մեծ քանակութեամբ
առմեր, միգրայեօյներ, հրացան-
ներ, փամփուշտներ և պատերազմա-
կան սրիշ ռազմամթերք:

Թիւրքական սահմանադրութիւն եր-
ւարտութեամբ ամբողջ երկրամասը
ամրացում է:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիաի պատերազմական նախա-
րարը Լորտ Բիշէր Սալոնիկէն և
Աթէնքէն վերադարձին գնաց Հոռո,
ուր հանդիպած էր գնացած առե-
նը, այնտեղ խորհրդակցեցաւ իտա-
լական կառավարութեան հետ, հա-
տա փարիզ նոյ. 29ին ուր ֆրանսա-
կան կառավարութեան և զինուորա-
կան հրամանատարութեան հետ խոր-
հրդակցելէ յետոյ վերադարձաւ
Լոնտոն և իր գննութիւնների ու տե-

